

УДК 159.923-057.874

ДОСВІД ПРИЙНЯТТЯ І ТВОРЕННЯ ПІДЛІТКАМИ ДОБРИХ УЧИНКІВ

Лобода А.В.

Інститут фізики, математики, економіки та інноваційних технологій
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена виявленню специфіки прийняття і твореннями гімназистами добрих учинків. Описано експеримент зі створення добрих учинків для когось. Узагальнено особливості планування та реалізації, а також сприймання і прийняття підлітками актів добра.

Ключові слова: планування та реалізація, сприймання і прийняття, акти (вчинки) добра, добротворення, особистісна здатність.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження психологічних особливостей добротворення впливає з проблем моральності та духовності молодого покоління та людей в цілому.

Проблема прийняття та творення добрих учинків підлітками пов'язана з розумінням добра та людської доброчинності, з диференціацією понять «добро», «добро для когось», «добро для мене», а також зі здатністю цілеспрямовано діяти після прийняття рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження цієї проблеми в психології представлене такими публікаціями. По-перше, психологія підліткового та юнацького періоду описує інтелектуальні спроможності представників цього віку як таких, що здатні до складних моральних суджень (А. Реан [4], Р. Павелків, І. Бех, І. Баранова та інші), вольової регуляції (Л. Виготський, А. Реан, М. Боришевський, І. Галян та інші). По-друге, здатність творити добро задекларована як фундаментальна особистісна здатність М. Савчином [5], як результат впливу церкви в процесі соціалізації, як одна із проблем глобалізації (Н. Ковальчук [3]) тощо. По-третє, психологія вчинку розкриває технологію поєднання ситуації, мотивації, дії та післядії одним задумом-рішенням (В. Роменець [1]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у вказаних працях не знаходимо відповіді на запитання ні про специфіку усвідомлення та прийняття добрих учинків підлітками, ні про особливості планування та реалізації ними дій, пов'язаних із добротворенням, ані про способи досліджень прийняття і творення добрих учинків.

Формулювання цілі та завдань статті. Метою нашого дослідження є виявлення специфіки прийняття і творення підлітками добрих учинків. Етапами реалізації поставленої мети є виконання таких завдань: а) змодельовати спосіб виявлення підліткової специфіки усвідомлення та планування, а також сприймання добрих учинків (створити змістово-процесну модель експерименту); б) провести емпіричне дослідження на базі вибраного гімназійного класу; в) узагальнити специфіку прийняття і творення підлітками добрих учинків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задум дослідження полягає в постановці експерименту, регульованого самими ж досліджуваними. Змістова модель дослідження охоплює такі явища: 1) диференціація підлітками вчинків для когось за критерієм добра (задум доброго вчин-

ку – вибір між «добро для мене» і «добро для іншого», взаємовплив цих понять: гіпотетично, уявлення про «добрий учинок взагалі» виникає зі суб'єктивного досвіду «добро для мене», який проектується на іншого «йому теж має бути добре від цього ж»; у підлітків має проявитися розотожнення «він – не я», «не відомо, що є добрим для нього»; далі виникає необхідність діагностувати емпіричним шляхом і/або домисленням, що саме є «для нього добре зараз», не залежно від мого бачення цього); організація втілення задуму «добрими» засобами (планування, підбір засобів, орієнтування в часі, звертання про допомогу тощо); реалізація дій (безпосереднє здійснення запланованого або в одній дії – послужі чи продукті, або розподілом дій у комплекс впливів); самооцінка зробленого комунікатором; зворотний зв'язок від реципієнта (реакція на добрий учинок, розпізнавання його, розуміння та прийняття, обмін/подяка). Процесна модель експерименту – така процедура: день 1 – фронтальна інструкція вибраному для дослідження класу підлітків щодо правил експерименту «Добрий учинок для однокласника за п'ять днів», розподіл таємних реципієнтів; від другого по четвертий день – щоденні індивідуальні інтерв'ювання досліджуваних на предмет стану виконання завдання (як комунікаторів) і розпізнавання добрих учинків (як реципієнтів); день 5 – фронтальне обговорення процесу та результатів експерименту в класі. Отже, гімназистів поділено на пари засобом випадкового таємного вибору (кожен витягнув прізвище однокласника всліпу, не повідомляючи його нікому, окрім експериментатора). Учасникам експерименту пропонувалося протягом п'яти днів робочого тижня зробити добрий учинок для вибраної людини, не афішуючи його. Кожен учень попередньо в індивідуальній співбесіді з експериментатором описав своє бачення доброго вчинку для конкретної особи та специфіку плану і реалізації своїх дій. На п'ятий день під час спільного обговорення кожен розповідав про те, який добрий учинок зробили йому (коли і яка відбулася подія? коли і що він зрозумів? Яка була реакція на дії?), а потім той, хто створював йому добрий учинок, описував свою версію подій та особливості планування і реалізації своїх дій (як виник задум? Чому саме такий учинок було обрано для цієї людини як добрий? Для кого задумувалося добро і для кого вийшло? Які відчуття та переживання від події?...). Завершенням експерименту стало висловлення взаємної подяки за участь у такому експерименті (відбулася виховна фік-

сація на усвідомленні того, що інші нам чинять добро, за яке ми вдячні, а за те, що ми чинимо добро для інших, подяки очікувати не потрібно.

Базою дослідження стали 17 дівчат і 12 хлопців 8-Б класу. Виявилася різна готовність досліджуваних до участі в експерименті: 30% більший інтерес проявляли на етапі обдумування свого доброго вчинку й обговорення плану дій з експериментатором, 7% – при реалізації свого вчинку першого ж дня, 45% – при реалізації вчинку від другого по четвертий день, 48% – при реалізації вчинку в останній день відведеного тижня, 65% – при обговоренні результатів, 35% – при вгадуванні, хто і який добрий учинок планує для нього. Динаміка активності досліджуваних показана на рис. 1.

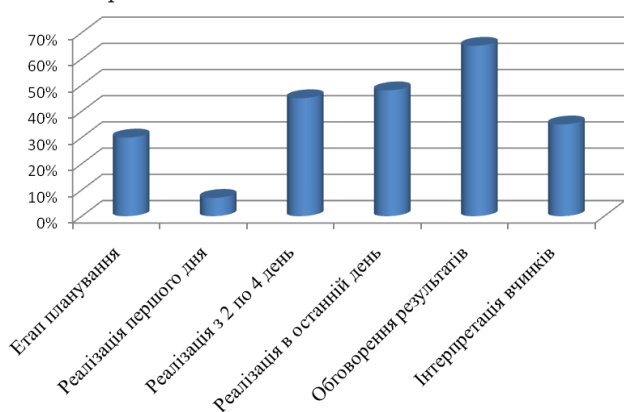

Рис. 1. Динаміка активності досліджуваних під час експерименту

Це вказує на таку специфіку динаміки усвідомлення: майже однаково посередній інтерес гімназисти проявили на початку (при плануванні свого доброго вчинку – 30%) та при вгадуванні «таємних добродійників» (35%), активність поступово зростала до п'ятого дня втілення задумів і набрала найвищих показників у кінці експерименту (при обговоренні результатів – 65%).

Зібрані емпіричні дані статистично оброблені за допомогою групування, аналізу, узагальнення.

Результати експерименту на етапі планування та реалізації (творення) доброго вчинку для когось показано в таблиці 1 та на рисунку 2.

Таблиця 1
Етапи творення доброго вчинку в процесі експерименту

Етап експерименту (по днях)	Кількісний показник реалізації доброго вчинку (скільки учнів виконували завдання в цей день), % (N=29)	Динаміка реалізації вчинку за цей день (скільки учнів не бралися за завдання – 0, виконали чверть завдання – 25%, половину роботи – 50%, виконали все – 100%)			
		0	25%	50%	100%
1 день	14	15	11	1	2
2 день	11	11	1	10	0
3 день	9	11	0	2	7
4 день	6	9	2	2	2
5 день	14	0	0	0	14

Важливим показником є те, що підлітки порізно розподіляли свої ресурси (час, планування дій тощо) для реалізації добрих учинків:

двоє з двадцяти дев'яти досліджуваних (7%) утілили задум повністю відразу в перший день (задум і реалізація злилися); семеро (24%) розділили процес творення вчинку на дві частини (один день – задум, інший – повна реалізація); в одного підлітка (3%) дві частини процесу творення диференційовані по-іншому – один день – задум і часткова реалізація, інший день – завершення дії); 9 досліджуваних (31%) зробили реалізацію поетапно та регулярно (один день – задум, наступний – частина втілення і т.д. – робота щодня до повного завершення); 7 школярів (24%) реалізували вчинок поетапно, але несистематично (пропускаючи дні, але остаточно завершення в останній день); двоє (7%) не завершили втілення задуманого, почавши реалізацію. Ці процесні характеристики добродійності, за результатами експерименту, представлені на рис. 3.

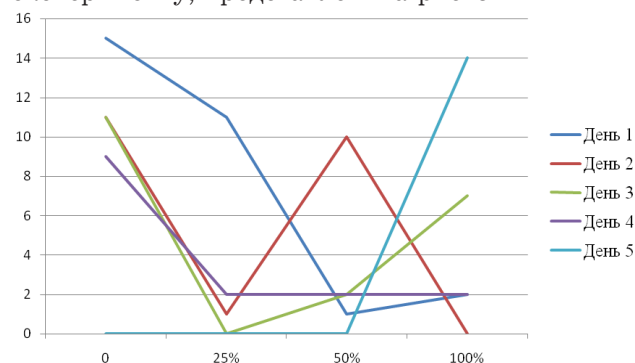

Рис. 2. Графік реалізації доброго вчинку протягом 5 днів експерименту

Рис. 3. Кругова діаграма процесних характеристик добродійності

Такі різні профілі процесу реалізації доброго вчинку вказують, що підлітки взагалі не знають, як реалізовувати свої задуми, слабо або зовсім не контролюють і погано регулюють процес втілення, а також потребують зовнішньої організації для набуття відповідних умінь і навичок.

Диференціювання відповідей за статтю досліджуваних показало, що дівчата здебільшого роблять добрі вчинки духовного характеру (65%), а хлопці – матеріального (80%).

Результати прийняття підлітками добрих учинків на свою адресу представлено на рис. 4.

Реакції підлітків, що віддзеркалюють їхнє прийняття/неприйняття добрих учинків проранговані так: найчастіше проявлено словесну подяку (21 підліток – 72%); далі – задоволення, щастя (18-62%); здивування від несподіванки (10-34%);

пасивність і байдужість через попередню здогадку без ефекту новизни (5-17%); гарний настрій від факту, що він здогадався про зміст доброго вчинку – ефект «я вгадав» (4-14%); ігнорування експерименту (3-10%); пригнічення, розчарування через відсутність доброго вчинку на їхню адресу (2-7%); тілесний прояв подяки через обійми (2-7%).

Рис. 4. Реакції реципієнтів

Особливої педагогічної уваги потребують, на нашу думку, результати експерименту, що розкривають зміст добрих учинків у розумінні підлітків (див. рис. 5).

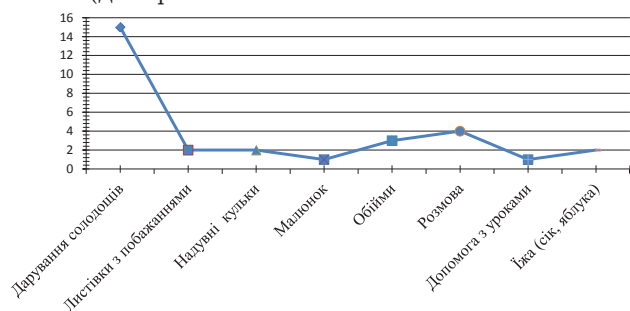

Рис. 5. Зміст добрих учинків у розумінні підлітків

За змістом, добрі вчинки у розумінні гімназистів, які їх планували (комунікаторів) та яким творили добро (реципієнтами), можна поділити на дві групи: матеріальні (для соматичного задоволення: дарування солодощів – 15 (52%), соку та яблук – 2 (7%); для інтелектуального задоволення: дарування книг – 1 (3%), листівок із побажаннями – 2 (7%); для емоційного задоволен-

ня – надувні кульки – 2 (7%), малюнок – 1 (3%) та душевні (тілесні й емоційні: обійми – 3 (10%); інтелектуальні та емоційні: розмова – 4 (14%); практичні: допомога з уроками – 1 (3%)). Матеріальні цінності переважають у 23 досліджуваних (79%), душевні – у 8 підлітків (27%), однак 2 (7%) з учасників експерименту показали поєднання обох груп цінностей у творенні доброго вчинку. У всіх випадках і комунікатори, і реципієнти вказували, що добрий учинок – це прояв уваги до людини.

Отже, експеримент показав малу варіативність змістових структур і слабку організацію процесу реалізації підлітками добрих учинків. Потребою педагогічної практики є створення моделі навчально-виховних впливів на підлітків з метою розвитку в них здатності творити добро в повсякденному житті. Першим етапом вирішення підліткової проблеми «незнання як» творити добро і «невміння» реалізувати вчинок, на нашу думку, може бути втілення педагогічного супроводу підлітків, за аналогією до вже розроблених у психології засобів (наприклад, роботи з кейсами [2]).

Висновки. З метою виявлення специфіки прийняття і творення гімназистами добрих учинків нами, по-перше, змодельовано процедуру діагностики явища «добротворення» підлітками, по-друге, проведено емпіричне дослідження психології поведінки підлітків, по-третє, узагальнено особливості планування та реалізації, а також сприймання і прийняття підлітками актів добра. Підсумком дослідження є декларація: підлітки готові творити і приймати добрі вчинки. Нами встановлено таку специфіку процесу прийняття добрих учинків: більшість підлітків відчували задоволення та радість від отриманих добрих вчинків, висловлюючи свою подяку у словесній формі. Також виявлено таку специфіку творення добрих учинків гімназистами: більшість підлітків творили добрі справи матеріального характеру, не докладаючи зусиль на етапі планування ідеї доброї справи та способів її організації, що говорить про примітивність мислення підлітків та реалізації дій шляхом найменшого опору.

Список літератури:

1. Бал Г., Нікуленко О. Трагування вчинку в теоретичному доробку С.Л. Рубінштейна та В.А. Роменця / Георгій Балл, Олег Нікуленко. // Психологія і суспільство – 2011. – № 2. – Електронний ресурс. – Режим доступу на 06.10.2016: http://lib.iitta.gov.ua/7269/1/Балл_Нікуленко_-_Трагування_вчинку_в_теор._доробку_С.Л.Рубінштейна_і_В.А.Роменця.pdf
2. Гера Т.И. Работа с профессиональными кейсами как средство психологического сопровождения будущих педагогов: овладение ситуацией, решение проблемы, выполнение задачи педагогической деятельности // Кембриджский журнал в сфере образования и науки. – 2016. – № 1 (15). – Кембридж: CambridgeUniversityPress, 2016. – 792 с. – С. 697-704.
3. Ковальчук Н.Д. Проблема добра і зла в контексті глобалізації / Наталія Дмитрівна Ковальчук // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Вип. 21. – С. 385-390. – Електронний ресурс. – Режим доступу на 05.10.2016: <http://eprints.oa.edu.ua/2522/>
4. Реан А.А. Психология подростка: ученик под ред. Артура Александровича Реана. – СПб.: Прайм-еврознак, 2003. – 480 с.
5. Савчин М.В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Савчин. – К.: ВЦ «Академія», 2016. – 288 с.

Лобода А.В.

Институт физики, математики, экономики и инновационных технологий
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ОПЫТ ПРИНЯТИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ПОДРОСТКАМИ ДОБРЫХ ДЕЛ

Аннотация

Статья посвящена определению специфики принятия и сотворения гимназистами хороших поступков. Описано эксперимент с деланием хороших дел для кого-то. Обобщено особенности планирования и реализации, а также восприятия и принятия подростками актов (действий) добра.

Ключевые слова: планирование и реализация, восприятие и принятие, акты (поступки) добра, добротворение, личностная способность.

Loboda A.V.

Institute of Physics, Mathematics, Economics and Innovative Technologies
Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko

EXPERIENCE MAKING AND CREATION OF GOOD TEENAGERS

Summary

The article is devoted to revealing the specific adoption and creation of high-school students and good works. We describe an experiment to create good works for others. Overview features of planning and implementation, and the perception and acceptance of acts of kindness.

Keywords: planning and implementation, perception and acceptance, acts (acts) good, do good, personal ability.